

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА КАТЕГОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті аналізуються основні поняття та категорії, що мають вирішальне значення для дослідження державної сімейної політики. Автор приділяє увагу таким поняттям, як «сім'я», «сімейні цінності», «політика», «соціальна політика», «сімейна політика», «державна політика», «державна сімейна політика».

Ключові слова: сім'я, сімейні цінності, політика, соціальна політика, сімейна політика, державна політика, державна сімейна політика.

В статье анализируются основные понятия и категории, которые имеют значение для исследования государственной семейной политики. Автор раскрывает такие понятия и категории, как: семья, семейные ценности, политика, социальная политика, семейная политика, государственная политика, государственная семейная политика.

Ключевые слова: семья, семейные ценности, социальная политика, политика, семейная политика, государственная политика, государственная семейная политика.

The article deals with the main notions and categories which matter for research of public family policy. The author pays attention to such notions and categories as family, family values, policy, social policy, public policy, family policy, public family policy.

Key words: family, family values, policy, social policy, public policy, family policy, public family policy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальність теми обумовлена роллю державної сімейної політики як важливого політичного інструменту впливу на забезпечення сприятливих умов для всебічного розвитку сім'ї та її членів, найповнішу реалізацію сім'єю своїх функцій і поліпшення її життєвого рівня, підвищення значення сім'ї як основи суспільства, укріплення і розвиток соціального інституту сім'ї в цілому.

Функціонування сім'ї в сучасних умовах трансформаційних процесів та відповідна державна сімейна політика вимагають глибокого осмислення і наукового аналізу, однією із складових якого є визначення понятійно-категоріального апарату. Саме цей аспект має вирішальне значення для формування теоретико-методологічних засад державної сімейної політики, її наукової парадигми. До того ж, нечітке, розмите трактування понять може вести до ускладнення вирішення не тільки наукових, але й практичних завдань державної сімейної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Ґрунтовні дослідження сутнісних характеристик державної політики та державного управління здійснили вітчизняні науковці В. Авер'янов, Г. Атаманчук, В. Бакуменко,

М. Білинська, В. Бодров, О. Валевський, С. Кравченко, О. Кучеренко, Ю. Кальниш, В. Князев, В. Малиновський, А. Мельник, Н. Нижник, О. Оболенський, Я. Радиш, В. Тертичка, В. Трощинський, В. Цветков, В. Чиркін, Л. Шкляр.

Категорії «соціальна політика», «соціальна держава» розглядалися у роботах В. Бабкіна, Н. Борецької, М. Волгіна, Е. Гансової, А. Сіленко, О. Скрипнюка, В. Скуратівського, О. Палія, Є. Холостової, П. Шевчука.

Поняття «сім'я» розглядається в дослідженнях із різних галузей науки: державного управління (Л. Мельничук), економіки (Г. Лех, Ю. Станкевич), соціології (А. Антонов, В. Медков), педагогіки (С. Акутіна, І. Трубавіна), філософії (В. Ткачова, Т. Руденко).

Сутнісним характеристикам державної сімейної політики присвячені праці А. Богаєвської, С. Вогулкіна, С. Дармодохіна, С. Каунової, Г. Клімантової, Г. Кришталь, А. Мішина, С. Ничипоренко, І. Семенець-Орлової, Г. Сіниціної, І. Чеховської, Н. Шок.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Незважаючи на значну увагу до тематики державної сімейної політики, її сутнісні характеристики розглядаються недостатньо, тільки в межах більш глибоких досліджень. Саме тому вибір теми

обумовлений необхідністю аналізу основних понять і категорій, що становлять концептуальний зміст державної сімейної політики.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз понятійно-категоріального апарату дослідження державної сімейної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Виходячи з сутності проблеми, якій присвячена тема даної роботи, основними категоріями дослідження державної сімейної політики є «сім'я», «сімейні цінності», «політика», «соціальна політика», «сімейна політика», «державна політика», «державна сімейна політика».

Ключовою категорією дослідження державної сімейної політики є поняття «сім'я». Сім'я є першоосновою розвитку людської індивідуальності, унікальним життєвим світом, що характеризується незалежністю і автономністю, у рамках якої відбувається процес відтворення людини, виховання дітей, їхня соціалізація, адаптація до локальної та національної спільноти.

У науковій літературі в основі визначення поняття сім'ї, як правило, лежить поділ її на соціальний інститут (логічний підхід) та малу соціальну групу (фактологічний підхід). У рамках логічного підходу сім'я як соціальний інститут, характеризується сукупністю соціальних норм, санкцій і зразків поведінки, правами та обов'язками, які регулюють відносини між подружжям, батьками, дітьми та іншими родичами. Іншими словами, логічний підхід орієнтований на виявлення специфіки соціального феномену сім'ї, який характеризується сукупністю стійких, повторюваних ознак. Із цієї точки зору сім'я розглядається як форма інституціоналізації відповідальності, обов'язку та інших соціальних норм, центром яких є шлюбний союз.

Поняття соціального інституту відображає значення сім'ї у взаємодії з іншими соціальними інститутами та соціальними процесами. Характерним для сім'ї як соціального інституту є її стабільність, споконвічність, можливість зберігати та передавати від покоління до покоління норми і цінності, які панують у суспільстві.

Розгорнуту характеристику сім'ї як соціального інституту надає відомий російський дослідник С. Дармодехін: сім'я як спільність людей, пов'язаних відносинами шлюбу, батьківства, спорідненості, сумісного домогосподарства, як основний осередок суспільства, виконує найважливіші соціальні функції, відіграє особливу роль у житті людини, її захисті, формуванні особистості, задоволенні духовних потреб, забезпеченні первинної соціалізації. Сім'я є унікальним соціальним інститутом, посередником між індивідом і державою, транслятором фундаментальних цінностей від покоління до покоління. У ній міститься могутній потенціал впливу на процеси суспільного розвитку, відтворення робочої сили, становлення громадянських відносин. Сім'я має консолідуюче значення, протистоїть соціальному протидіюванню та напруженості [1, с. 20]. У цьому

визначенні зроблена спроба охопити максимально можливу кількість характеристик типів і соціальних функцій сім'ї, а також підкреслюється унікальність сім'ї, її значення як для окремої особистості, так і для держави в цілому. Дійсно, саме сім'ї належить особлива роль у зберіганні традиційних, цінностей, які є фундаментальними для розвитку будь-якого суспільства.

Близьким у цьому контексті є визначення сім'ї, яке запропонував російський вчений А. Антонов: «Сім'я – це заснована на загальносімейній діяльності спільність людей, пов'язаних вузами подружжя-батьківства-родинності, яка завдяки цьому здійснює відтворення населення і спадковість сімейних поколінь, а також соціалізацію дітей і підтримання існування членів сім'ї» [2, с. 66]. Дане визначення враховує всі етапи існування сім'ї, а також її найважливіші функції.

На унікальності сім'ї наголошує також Т. Руденко, яка надає авторське уточнення визначенню поняття сім'ї як особливої історично визнаної, цілісної спільноти, яка створює оптимальні можливості для розвитку людської індивідуальності, сприяє духовному розвитку суспільства [3, с. 8]. У дискурсі соціально-філософського аналізу автор обґрунтовує, що сім'я виступає як онтологічна реальність, яка утворюється внаслідок інтегральної єдності різних існувань, як своєрідний життєвий світ, що має свою унікальну соціально-демографічну визначеність.

Фактологічний підхід описує розподіл населення по групах, в основі якого лежить шлюб та родинні зв'язки. Саме в рамках цього підходу сім'я визначається як заснована на шлюбі або кровній спорідненості чи усиновленні мала соціальна група, члени якої пов'язані спільним побутом, взаємною відповідальністю і взаємодопомогою.

Так, наприклад, у дослідженні російських вчених Б. Бім-Бада та С. Гаврова визначається, що сім'я є системоутворюючою формою людської спільності, первісною соціальною групою суспільства, що заснована на подружньому союзі та родинних зв'язках, тобто відносинах між чоловіком та дружиною, батьками й дітьми, братами та сестрами й іншими родичами, які проживають разом і ведуть спільне господарство на основі єдиного сімейного бюджету [4, с. 23].

Обидва підходи об'єднують і виступає в якості єдиної підстави розгляду сім'ї як інституту і як малої соціальної групи поняття «шлюб». У більшості визначень сім'ї об'єднуються обидва підходи – і логічний, і фактологічний, тобто дослідники виходять із того, що сім'я – це соціальна система, якій притаманні одночасно риси соціального інституту і малої соціальної групи.

Так, у дослідженнях І. Трубавіної зазначається, що сім'я є особливою соціальною групою зі своїми власними цінностями, соціальним інститутом з правами та обов'язками в суспільстві, первинним колективом із розподілом влади і відповідальності, соціальною системою з особливими зв'язками, які ніде, крім сім'ї, більше не існують – батьківсько-

дитячими, подружніми, братерсько-сестринськими [5, с. 5].

Філософ В. Ткачова запропонувала наступну дефініцію в соціально-філософському аспекті: сім'я – це система зв'язків, взаємодій і відносин, яка базується на подружжі й кровній спорідненості, члени якої пов'язані побутом, спільністю проживання і в якій задовольняються потреби особистості й суспільства [6, с. 8].

В роботах вітчизняного дослідника Л. Мельничука сім'я розглядається як історично сформована, відносно стійка система зразків, моделей сімейної поведінки людей, що склалася для задоволення важливих соціальних потреб суспільства [7, с. 7]. При цьому підкреслюється правомірність її визначення як заснованого на шлюбних відносинах, кровній спорідненості, усиновленні об'єднання людей, члени якого поєднані спільністю побуту, взаємною підтримкою та відповідальністю.

За такого підходу сутність розвитку соціального інституту сім'ї визначається як процес, у ході якого відбуваються незворотні закономірні зміни моделей сімейної поведінки людей, у результаті яких виникають, трансформуються чи зникають функції сім'ї, змінюється сімейна структура [7, с. 7]. Дослідник обґрунтовує, що регулюючий вплив держави має спрямовуватися не на регламентацію життєдіяльності окремих сімей, а на упорядкування процесів сімейних трансформацій, змін її функцій та структури, вирішення проблем функціонування сімей для максимального задоволення потреб особи, сім'ї та суспільства.

Певну категорію складають роботи, в яких розглядається роль сім'ї в економічному розвитку суспільства, визначається сутність сімейного господарства як економічної категорії і явища господарського життя.

Так, у політико-економічному контексті сім'я – це первинна ланка соціально-економічної системи, що базується на приватній власності (у трудовій і нетрудовій формах), веде спільне домашнє господарство на принципах взаємодопомоги, здебільшого забезпечує відтворення основної продуктивної сили, а також певною мірою формує деякі інші фактори виробництва, реалізуючи при цьому власні, колективні і суспільні інтереси [8, с. 326].

Г. Лех зазначає, що сім'я є економічною категорією, вона наділена певними функціями, потребами, інтересами. З економічної точки зору, суть сім'ї зводиться до відтворення нового людського життя, продовження роду, виробництва засобів до життя, тобто має демоекономічний характер. Тому при визначенні економічного поняття «сім'я» потрібно виходити з тісного взаємозв'язку двох її основних аспектів: з одного боку, як складової дітовідтворення у широкому значенні цього слова, включаючи народження, матеріальне становище і виховання дітей, та, з іншого боку, матеріального її забезпечення, сімейно-домашнього виробництва предметів споживання і послуг [9, с. 6]. Позитивно слід оцінити твердження автора про те, що сім'я

завжди була, є і буде однією з найважливіших ланок у процесі відтворення нації та утвердження державності. Вирішення найболючіших і найскладніших проблем суспільства, пов'язаних із трудовими ресурсами, розвитком економіки і духовності українських сіл і міст, залежить від рівня розвитку сім'ї.

За Ю. Станкевич, основою домогосподарства переважно є сім'я, яка виступає однією з перших форм економічного об'єднання людей. Із розвитком господарської системи збільшувалось значення домогосподарства в економічних процесах, що відбувались як на мікро-, так і на макроекономічному рівні [10, с. 15]. У сучасних умовах домашнє господарство відображає господарсько-економічну самостійність окремої сім'ї, що полягає у виробництві та споживанні матеріальних благ, а також у вирішенні таких важливих питань як організація відпочинку, відновлення здатності до праці, передача досвіду майбутнім поколінням.

Таким чином, узагальнюючим можна вважати таке визначення: сім'я – це первинна ланка суспільства, заснована на шлюбі та родинних зв'язках, тобто стосунках між чоловіком і дружиною, батьками й дітьми, братами та сестрами та іншими родичами, яка виконує найважливіші соціальні функції відтворення, виховання, соціалізації, усебічного розвитку особистості.

Сім'я відіграє особливу роль у житті людини, формуванні особистості, задоволенні духовних потреб, забезпеченні первинної соціалізації. Сім'я є унікальним соціальним інститутом, посередником між індивідом і державою, в якому міститься могутній потенціал впливу на процеси суспільного розвитку і який протистоїть соціальному протипротиву та напруженості. Саме сім'ї належить особлива роль у зберіганні традиційних цінностей, які є фундаментальними для розвитку будь-якого суспільства.

Взагалі цінності – це явища або предмети, які особливо цінуються людиною, усвідомлюються як важливі та необхідні, значимі для життєдіяльності та самореалізації. Система цінностей є однією з основних характеристик особистості. Цінності є об'єктами інтересів людини і виконують роль повсякденних орієнтирів у реальній дійсності, чинників різних практичних ставлень до оточуючих предметів і явищ.

У роботі «Державне управління формуванням ціннісних орієнтацій сучасного українського суспільства» вітчизняного дослідника Н. Сорокіної цінності визначаються як особливе соціальне явище, що є найважливішим фактором, який стимулює, мотивує поведінку та вчинки індивіда, регулює його особисте й суспільне життя й одночасно виступає як спосіб та результат самореалізації особистості. Оскільки система цінностей є однією з основних характеристик особистості, то, спираючись на неї, людина демонструє внутрішню готовність здійснювати ті чи інші дії з метою задоволення потреб, запитів чи інтересів, визначає спрямованість своєї поведінки. Цінності, відбиваючись крізь призму індивідуальності, входять до

структури особистості у формі особистісних цінностей або ціннісних орієнтацій, становлять собою джерело мотивації її поведінки [11, с. 9-10].

«Державне управління формуванням ціннісних орієнтацій суспільства» визначається цим автором як цілеспрямований організаційний, правовий, інформаційний вплив держави на ціннісні орієнтації особистості залежно від системи цінностей суспільства, який стимулює і мотивує поведінку, вчинки індивіда, регулює його особисте і суспільне життя через вибір альтернативних дій та, у свою чергу, створює умови для соціокультурного розвитку суспільства [11, с. 15-16].

Сімейні цінності можна визначити як явища, пов'язані з сім'єю як особливим соціальним інститутом, соціальною групою суспільства, і які визнаються найважливішими, значимими, найбільше цінуються. Це еталони, традиції, ідеали, звичаї, що передаються з покоління в покоління, те, що найбільше цінується членами родини. До сімейних цінностей можна віднести такі: народження дітей, їх соціалізація, виховання; складний спектр взаємовідносин між чоловіком та жінкою, найвищою цінністю яких є кохання; сфера відносин між членами родини, виконання сімейної ролі; сімейні функції (господарсько-побутова, дозвільна, виховна, емоційна тощо). Таким чином, сімейні цінності, з одного боку, – це сім'я як загальнолюдська цінність, а з іншого – це сімейні цінності як соціокультурні вподобання людей у шлюбі.

У ході дослідження теоретичних основ державної сімейної політики надзвичайно складною категорією є «політика». Це явище залежно від сфери застосування вживається в різних значеннях. Сам термін «політика», що перекладається з грецької мови як державні і суспільні справи, визначається як особлива сфера суспільства, у межах якої реалізується діяльність, спрямована головним чином на досягнення, утримання і реалізацію влади індивідами й соціальними групами з метою здійснення власних запитів і потреб [12, с. 498].

Термін «політика державна» охоплює суспільну діяльність, пов'язану передусім з участю в отриманні, утриманні та реалізації влади в державі. Як сфера суспільного життя політика включає також політичні ідеї та відповідні їм установи. Із позицій методів і технології політику можна визначити як мистецтво можливостей та маніпулювання. У сучасній політиці наука стає важливим методом, технологічним засобом, що визначає як сутність, зміст та форми її здійснення, так і сутність діяльності самої людини, об'єктивні підстави реалізації свободи.

В. Тертичка визначає державну політику як відносно стабільну, організовану й цілеспрямовану дію/бездіяльність (як пролонгацію наявної політики) державних інституцій (невипадковою, безсистемною поведінкою учасників процесу політики) і містить не окремі абстрактні, а конкретні рішення щодо розв'язання проблем або сукупності проблем і є відповіддю на суспільні вимоги. Невід'ємним компонентом державної політики є її легітимність,

монополія держави на законний примус та безпосередня конкретна дія чи бездіяльність, що й аналізується, адже оцінюється безпосередня дієвість/пасивність державних інституцій у дослідженні позитивних/негативних її результатів і наслідків [13, с. 12-13].

О. Кучеренко обґрунтовує концептуальне розуміння державної політики як багатокомпонентної, багатовимірної, динамічної системи, що є основою виміру політичного життя суспільства й людини з різнорівневими горизонтальними та вертикальними зв'язками, зовнішніми впливами та внутрішніми процесами, що відображають єдність економічної, політичної та соціальної сфер, процес взаємодії державної політики й державного управління [14, с. 5].

Своєрідною формою і засобом практичного втілення в життя державної політики є державне управління. Політика й управління тісно взаємопов'язані, унаслідок чого політика стає управлінням, а управління становить найбільшу політику.

Сімейна політика нерідко розглядається як невід'ємна складова соціальної політики. Тому цілком правомірним буде розглянути цю категорію.

Є загальноприйнятим, що соціальна політика передбачає реалізацію комплексу конкретних заходів, яка матиме актуальну і довгострокову спрямованість на вирішення соціальних завдань у відповідності зі стандартами міжнародного співтовариства, здатними забезпечити прогрес на міжнародному, національному і регіональному рівнях у різних сферах суспільного життя.

На думку автора даної статті, соціальну політику можна визначити як систему заходів інститутів суспільно-політичного життя, спрямованих на забезпечення оптимального розвитку соціальної сфери, підвищення добробуту та задоволення потреб суспільства як загалом, так і окремого громадянина. Під суспільно-політичними інститутами мається на увазі сукупність суб'єктів, які беруть участь у здійсненні соціальної політики.

У свою чергу, державну соціальну політику можна визначити як певну орієнтацію держави та систему заходів з оптимізації соціального розвитку суспільства, відносин між соціальними та іншими групами, створення умов для задоволення життєвих потреб їхніх представників. До того ж, соціальна політика є частиною внутрішньої політики держави, спрямованої на забезпечення добробуту і всебічного розвитку громадян та суспільства загалом. У цьому аспекті значення соціальної політики визначається її впливом на процеси відтворення робочої сили і підвищення продуктивності праці.

На основі вищезазначеного можна стверджувати, що соціальна і сімейна політика переплітаються між собою. Водночас, державна сімейна політика визначається як самостійний напрям соціальної політики, система комплексної діяльності держави, яка спрямована на соціальний інститут сім'ї з метою збереження, укріплення і розвитку, захисту інституційних прав та інтересів, активізації суб'єктної ролі, забезпечення суверенітету та добробуту сім'ї

на підставі правового регулювання її відносин із державою [15, с. 471].

Що стосується державної сімейної політики, то, як справедливо зазначає А. Мішин, визначення терміна «державна сімейна політика» та його наповнення залежить від багатьох чинників. У даному випадку найголовнішим є розуміння того, які саме сім'ї потребують державної допомоги та яку ідеологію щодо сім'ї підтримує та поширює держава. Така ідеологія розуміється як система поглядів, цінностей та настанов, за допомогою яких усвідомлюються/аналізуються соціальні проблеми та визначаються цілі й способи діяльності, спрямованої на утвердження чи зміну суспільних відносин та соціальних феноменів (у тому числі – громадянських шлюбів) [16, с. 17]. Розроблення, оприлюднення та суспільне схвалення такої ідеології є точкою відліку для формулювання концептуальних засад державної сімейної політики як цілісної науково-практичної системи.

У зв'язку з цим, у загальному розумінні державну сімейну політику можна визначити як заходи держави та інших суб'єктів політики, спрямовані на утвердження чи зміну сімейних відносин, сім'ї як соціального феномену і котрі обумовлені політичною ідеологією щодо сімейних цінностей.

І. Чеховська визначає сімейну політику як цілеспрямовану діяльність державних органів та інших соціальних інститутів, покликану створювати оптимальні умови для виконання сім'єю її функцій, гармонізувати відносини між особою, сім'єю і суспільством. Тобто сім'я може і повинна бути об'єктом міждисциплінарного дослідження; знання про сім'ю, її проблеми і закономірності розвитку, отримані юристами, соціологами, демографами, економістами, складають інформаційну і методологічну основу для формулювання цілей і завдань сімейної політики, для розробки механізмів і конкретних програм її реалізації [15, с. 471].

Беручи до уваги наявні підходи до визначення основних складових державного управління, Л. Мельничук пропонує розглядати державне регулювання розвитку соціального інституту сім'ї як цілеспрямований систематичний вплив із боку держави на суспільні відносини та соціальні інститути, від яких залежать оптимальне функціонування й розвиток сім'ї, з метою максимального задоволення потреб особи, сім'ї та суспільства в цілому. Система державного регулювання цих процесів має включати такі складові: цілі, завдання, функції (напрями) та механізми здійснення, що визначаються особливостями розвитку сім'ї та концентруються у формі державної сімейної політики [7, с. 7-8].

Сімейна політика соціальної держави – це політика, спрямована на формування сприятливого політичного, соціокультурного та економічного середовища для життєдіяльності сім'ї, створення необхідних умов для її функціонування та успішного виконання соціально значимих функцій, добробуту, укріплення і розвитку сім'ї як важливого соціального інституту суспільства та основи стабільності

політичної системи. В основі даного визначення лежать такі вихідні принципи: сім'я є найважливішим соціальним інститутом; держава повинна допомагати сім'ї; державна сімейна політика є комплексною системою.

Державну сімейну політику можна розглядати у широкому та вузькому розумінні. Відповідно до вузького підходу, сімейна політика – це допомоги та послуги, що спрямовані винятково на сімейну пару з дітьми або на одиноких батьків. Вузьке спрямування може включати такі компоненти, як грошові допомоги (допомоги при народженні дитини, багатодітним сім'ям тощо); непряма державна підтримка (наприклад, податкові пільги); декретна відпустка і відпустка по догляду за дитиною; система установ по догляду за дитиною.

Відповідно до широкого розуміння, сімейна політика може охоплювати всі напрями державної політики, що стосуються благополуччя сім'ї. Це і політика в сфері допомоги сім'ям із пенсіонерами, і політика зайнятості, і сімейне законодавство, і соціальні послуги, і освіта, і охорона здоров'я, і просвітницькі заходи тощо. Іншими словами, усе, що робить уряд, впливаючи на сім'ю, потенційно може належати до сфери сімейної політики. Тому часто в західній практиці сімейну політику вважають не самостійною галуззю, а скоріше сукупністю політик, що орієнтовані на сім'ю.

Згідно з поглядами ряду науковців – прибічників кризової концепції розвитку сім'ї – наразі відбувається глобальна еволюційна криза соціального інституту сім'ї, обумовлена розвитком індустріально-ринкової цивілізації. Такі явища, як втрата сім'єю її основних функцій або їх заміщення державними чи суспільними інститутами, руйнування норм багатодітної сім'ї, сімейного способу життя, оцінюються негативно. Відзначається також усунення сімейного виробництва як переважного в суспільній економіці, витіснення всіх членів родини у сферу найманої праці, заміну спільної діяльності батьків та дітей індивідуальним самообслуговуванням і споживанням, орієнтацію діяльності всіх соціальних інститутів на індивіда-одинака. Тому в якості завдань сімейної політики пропонується зміцнення сім'ї, сімейних цінностей на протигагу індивідуальним, розвиток сімейної власності та сімейного виробництва, переорієнтація діяльності всіх соціальних інститутів з індивіда на сім'ю.

Автор даної роботи поділяє точку зору А. Антонова, який стверджує: «Сімейна політика – це діяльність держави, політичних партій, громадських організацій, груп інтересів тощо, спрямована на відродження сім'ї, сімейного способу життя, втраченого на тривалому історичному шляху фамілістичної культури суспільства, повернення сім'ї органічно притаманних їй соціальних функцій, укріплення сім'ї як соціального інституту. ...сімейна політика – це політика, орієнтована на зміну устрою сучасної цивілізації, за своєю суттю ворожою до сім'ї, несприйнятливою до її проблем та хвороб» [2, с. 246]. Цей підхід виходить із необхідності перебудови держави і всіх соціальних

інститутів в інтересах традиційної повної багатодітної сім'ї, зміцнення і розвитку сімейного способу життя, забезпечення пріоритету інтересів сім'ї.

Висновки. Понятійно-категоріальний апарат державної сімейної політики є багатограним і багатоаспектним, адже фахівці різних спеціальностей використовують різні підходи для пояснення і розкриття його складових. Існування великої кількості підходів свідчить про складність цієї сфери дослідження.

Слід визнати, що наявний понятійно-термінологічний апарат сучасної сімейної політики перебуває в постійному розвитку. Це – багатоманітний процес, який охоплює всі аспекти державної сімейної політики, своєрідно відображаючи еволюцію наукових інтересів і пошуків як окремих учених, так і цілих наукових шкіл.

Серед проаналізованих понятійних конструкцій не всі однаково рівноцінні і достатньою мірою відповідають принципу науковості. Це зумовлено не тільки труднощами термінологічного характеру, але й недостатнім рівнем дослідження теоретико-методологічних основ державної сімейної політики. Разом із тим, політична реальність потребує адекватного набору інструментів її дослідження, більш ефективної теоретико-методологічної рамки, а отже, актуальність цієї площини дослідження зростатиме.

Перспективи подальших розвідок пов'язуються із дослідженням таких понять та категорій: «сімейне право», «охорона дитинства», «функції сім'ї», «механізми державного регулювання розвитку сім'ї», «соціальний інститут сім'ї».

ЛІТЕРАТУРА

1. Дармодехин С. В. Государственная семейная политика в России : история и современность. Всероссийский центр уровня жизни / С. В. Дармодехин. – Мониторинг социально-экономического потенциала семей, 2001.
2. Антонов А. И. Социология семьи / А. И. Антонов, В. М. Медков. – М. : МГУ, 1996. – 304 с.
3. Руденко Т. П. Молода сім'я в сучасній Україні : соціально-філософський аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / Т. П. Руденко. – К., 2004. – 20 с.
4. Бим-Бад Б. М. Модернизация института семьи : социологический, экономический и антрополого-педагогический анализ : [монография] / Б. М. Бим-Бад, С. Н. Гавров. – М. : Новый хронограф, 2010. – 327 с.
5. Трубавіна І. М. Теоретико-методичні основи соціально-педагогічної роботи з сім'єю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / І. М. Трубавіна. – Луганськ, 2009. – 44 с.
6. Ткачова В. О. Стан і перспективи розвитку сім'ї в сучасному українському суспільстві (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : спец. 09.00.03 / В. О. Ткачова. – О. : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2008.
7. Мельничук Л. М. Державне регулювання розвитку соціального інституту сім'ї в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. держ. упр. : спец. 25.00.02 / Л. М. Мельничук. – К. : Нац. акад. держ. упр. при Президенті України, 2009. – 20 с.
8. Економічний енциклопедичний словник : у 2-т. Т. 2 / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій; за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2006. – 568 с.
9. Лех Г. А. Сімейні господарства в умовах ринкової трансформації економіки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.01.01 / Г. А. Лех. – Львів, 2002. – 20 с.
10. Станкевич Ю. Ю. Домогосподарство в ринковій економічній системі та його відображення у світовій економічній думці ХХ століття : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.01 : «Економічна теорія та історія економічної думки» / Ю. Ю. Станкевич. – К., 2010. – 23 с.
11. Сорокіна Н. Г. Державне управління формування ціннісних орієнтацій сучасного українського суспільства : автореф. дис. ... канд. держ. упр. : спец. 25.00.01 / Н. Г. Сорокіна. – Д., 2008. – 20 с.
12. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко ; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – К. : Генеза, 2004. – с. 497.
13. Тертичка В. В. Державна політика : аналіз і впровадження в Україні : автореф. дис. ... доктора держ. упр. : спец. 25.00.01 / В. В. Тертичка. – К. : Нац. акад. держ. упр. при Президенті України, 2004. – 36 с.
14. Кучеренко О. О. Державна політика : теоретико-методологічні засади дослідження процесу формування та здійснення : автореф. дис. ... канд. держ. упр. : 25.00.01 / О. О. Кучеренко. – К. : Укр. акад. держ. упр. при Президенті України, 2000. – 20 с.
15. Чеховська І. В. Співвідношення соціальної і сімейної політики : деякі теоретичні і практичні аспекти / І. В. Чеховська // Право та управління. – 2011. – № 1. – С. 465–474.
16. Мішин А. Державна сімейна політика як цілісна науково-практична система / Актуальні проблеми державної сімейної політики : матеріали науково-практичної конференції / С. Р. Сафіуллін, С. В. Толстоухова, О. В. Белишев та ін. // Вісник Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту (специвпуск). Науково-практичний журнал. – 2010. – № 1-2. – С. 17 – 22.

Рецензенти: **Коваль Г. В.** – к.політ.н., доцент;
Палагнюк Ю. В. – к.політ.н., в.о. доцента.

© Дерєга В. В., 2012

Дата надходження статті до редколегії 12.10.2012 р.

ДЕРЕГА Віра Володимирівна – кандидат політичних наук, доцент кафедри державної політики та менеджменту Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Коло наукових інтересів: державна сімейна політика.